

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	سرآغاز
۴	مقدمه
	دفتر نخست: کلیات قرارداد EPC
۹	فصل اول: مفهوم و اقسام قرارداد EPC
۹	مبحث اول: تعاریف مرتبط با قرارداد EPC
۹	گفتار اول: تعریف قرارداد
۱۰	گفتار دوم: تعریف مهندسی
۱۱	گفتار سوم: تعریف کالا و خدمات
۱۲	گفتار چهارم: تعریف ساخت
۱۳	گفتار پنجم: تعریف اصول و قواعد حقوقی و علت تفکیک آن
۱۴	بند اول: تعریف اصول و قواعد حقوقی
۱۷	بند دوم: علت تفکیک اصول و قواعد حقوقی
۲۰	مبحث دوم: مفهوم قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت
۲۱	گفتار اول: مفهوم قراردادهای مهندسی
۲۳	گفتار دوم: مفهوم قراردادهای خرید کالا و خدمات
۲۴	گفتار سوم: مفهوم قراردادهای ساخت
۲۴	گفتار چهارم: مفهوم قراردادهای مهندسی و تأمین کالا
۲۵	گفتار پنجم: مفهوم قراردادهای مهندسی و ساخت
۲۵	گفتار ششم: مفهوم قراردادهای تأمین کالا و ساخت
۲۶	گفتار هفتم: مشتقات قراردادهای مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت
۲۹	بند اول: قراردادهای مکانیکال
۳۰	بند دوم: قراردادهای کلید در دست

- ۳۱ بند سوم: قراردادهای مهندسی، تأمین کالا و مدیریت ساخت
 ۳۲ بند چهارم: قراردادهای مهندسی، تأمین کالا، خدمات، ساخت و تأمین مالی

۳۵ فصل دوم: ماهیت و منابع قرارداد EPC

- ۳۵ مبحث اول: ماهیت حقوقی و فقهی قراردادهای EPC
 ۳۵ گفتار اول: ماهیت حقوقی قراردادهای EPC
 ۳۶ بند اول: ماهیت اداری بودن قراردادهای EPC
 ۴۸ بند دوم: ماهیت عمومی بودن قراردادهای EPC
 ۴۹ بند سوم: ماهیت الحاقی بودن قراردادهای EPC
 ۵۰ بند چهارم: ماهیت تشریفاتی بودن قراردادهای EPC
 ۵۱ بند پنجم: ماهیت خصوصی بودن قراردادهای EPC
 ۵۲ الف) قراردادهای امتیازی
 ۵۴ ب) قراردادهای مشارکتی
 ۵۶ ج) قراردادهای خدماتی
 ۵۸ گفتار دوم: ماهیت فقهی قراردادهای EPC
 ۶۲ مبحث دوم: منابع قانونی قراردادهای EPC
 ۶۲ گفتار اول: منابع قانونی عام ناظر بر قراردادهای EPC
 ۶۳ بند اول: قانون اساسی
 ۶۴ بند دوم: قوانین برنامه توسعه
 ۶۸ بند سوم: قوانین برنامه و بودجه
 ۶۹ گفتار دوم: منابع قانونی خاص ناظر بر قراردادهای EPC
 ۶۹ بند اول: قوانین نفت
 ۶۹ الف) قانون مربوط به تفحص و اکتشاف و استخراج نفت ۱۳۳۶
 ۷۱ ب) قانون نفت ۱۳۵۳
 ۷۲ ج) قانون نفت ۱۳۶۶
 ۷۴ د) قانون اصلاح قانون نفت ۱۳۹۰
 ۷۶ ه) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت ۱۳۹۱
 ۷۷ بند دوم: نظام اجرایی طرح‌های صنعت نفت
 ۸۱ بند سوم: آیین‌نامه استانداردهای اجرایی طرح عمرانی

۸۵ فصل سوم: مجرای قراردادهای EPC

- ۸۵ مبحث اول: منشأ قراردادهای EPC
 ۸۶ گفتار اول: الگوی انگلیسی

۸۷	گفتار دوم: الگوی امریکایی
۸۸	گفتار سوم: اتحادیه بین‌المللی مهندسان مشاور
۸۹	بند اول: کتب قرمز و زرد جدید
۹۰	بند دوم: کتاب سبز
۹۰	بند سوم: کتاب نقره‌ای
۹۱	مبحث دوم: کاربرد قراردادهای EPC در ایران
۹۱	گفتار اول: قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت در حوزه غیر صنعتی
۹۲	گفتار دوم: قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت در حوزه صنعتی
۹۲	بند اول: قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت در صنایع غیر نفتی ایران
۹۲	بند دوم: قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت صنعت نفت و گاز ایران
۹۳	الف) عملیات بالادستی نفت و گاز
۹۵	ب) عملیات پایین‌دستی نفت و گاز

دفتر دوم: تمیز اصول و قواعد عمومی و اختصاصی قرارداد EPC

۹۸	فصل اول: اصول عمومی حاکم بر قراردادهای EPC صنعت نفت و گاز ایران
۹۹	مبحث اول: رعایت تشریفات مناقصه
۱۰۱	گفتار اول: انواع مناقصه
۱۰۱	گفتار دوم: میزان الزام‌آوری تشریفات مناقصه
۱۰۴	مبحث دوم: تأمین تضمینات
۱۰۵	گفتار اول: قانون حاکم بر تضمینات قراردادی
۱۰۶	گفتار دوم: انواع تضامین
۱۰۶	بند اول: تضمین شرکت در مناقصه
۱۰۹	بند دوم: تضمین انجام تعهدات
۱۰۹	بند سوم: تضمین پیش‌پرداخت
۱۱۰	بند چهارم: تضمین حسن انجام کار
۱۱۱	مبحث سوم: ممنوعیت پیمانکار از شمول قانون منع مداخله
۱۱۱	گفتار اول: تشریح قانون منع مداخله
۱۱۲	گفتار دوم: استثنائات وارده بر قانون منع مداخله
۱۱۴	گفتار سوم: فروض مشمولیت قانون منع مداخله در پیمان و ضمانت اجرای آن
۱۱۵	مبحث چهارم: حداکثر استفاده از ظرفیت‌های داخلی
۱۱۶	گفتار اول: آموزش و انتقال فناوری
۱۲۰	گفتار دوم: استفاده حداکثری از نیروی انسانی ایرانی

۱۲۲	گفتار سوم: استفاده حداکثری از تولیدات داخلی
۱۲۳	مبحث پنجم: اصل رعایت ملاحظات زیست محیطی
۱۲۴	گفتار اول: ملاحظات احصاشده زیست محیطی قراردادهای EPC
۱۲۵	گفتار دوم: مقررات و الزامات زیست محیطی مرتبط با قراردادهای EPC
۱۲۶	بند اول: ضوابط زیست محیطی ملی
۱۲۷	الف) قانون اساسی
۱۲۷	ب) قوانین نفت
۱۲۹	ج) قوانین برنامه های پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران
۱۳۰	د) قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست
۱۳۱	ه) قانون حفاظت از دریاها و رودخانه های قابل کشتی رانی در مقابل آلودگی به مواد نفتی
۱۳۱	و) قانون مدیریت پسماندها
۱۳۲	ز) آیین نامه رفع آلودگی زیست محیطی فعالیت های نفتی
۱۳۳	ح) آیین نامه احداث و استفاده از تأسیسات در فلات قاره و منطقه انحصاری ...
۱۳۴	بند دوم: کنوانسیون های بین المللی
۱۳۵	الف) کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریاها
۱۳۸	ب) کنوانسیون جلوگیری از آلودگی دریایی ناشی از دفع مواد زائد و دیگر مواد
۱۳۹	ج) کنوانسیون کویت
۱۴۰	مبحث ششم: اجرای مقررات بیمه ای خاص قرارداد EPC
۱۴۰	گفتار اول: وضعیت قرارداد در بیمه های اجتماعی
۱۴۳	گفتار دوم: وضعیت قرارداد در بیمه های بازرگانی
۱۴۶	مبحث هفتم: مقطوع بودن قیمت قرارداد
۱۴۷	گفتار اول: قیمت ثابت
۱۴۸	گفتار دوم: قیمت فهرست بها
۱۵۰	گفتار سوم: قیمت براساس هزینه و منفعت
۱۵۱	گفتار چهارم: تعیین قیمت براساس زمان
۱۵۱	مبحث هشتم: حفظ محرمانگی در قرارداد
۱۵۲	گفتار اول: تعهد قراردادی به حفظ اطلاعات محرمانه
۱۵۲	گفتار دوم: تجویز استفاده از اطلاعات محرمانه
۱۵۳	گفتار سوم: نقض محرمانگی و ضمانت اجرای آن
۱۵۳	گفتار چهارم: الزامات قانونی شفاف سازی
۱۵۶	فصل دوم: قواعد عمومی حاکم بر قراردادهای EPC صنعت نفت و گاز ایران
۱۵۷	مبحث اول: برتری اسناد در انعقاد قرارداد

۱۵۷	گفتار اول: تشریفاتی بودن قرارداد
۱۵۸	گفتار دوم: تبعیت قرارداد از فرم‌های استاندارد
۱۶۰	مبحث دوم: تبعیت اجزاء قرارداد از کل آن
۱۶۰	گفتار اول: طرح بحث
۱۶۱	گفتار دوم: تفسیر تبعیت اجزاء
۱۶۳	مبحث سوم: یکپارچگی اعمال ریسک
۱۶۴	گفتار اول: ارزیابی و شناسایی موضوع
۱۶۶	گفتار دوم: اعمال مدل واحد جامع قراردادی براساس تفسل
۱۶۶	مبحث چهارم: حاکمیت و مالکیت دولت در قراردادهای EPC
۱۶۸	گفتار اول: اعمال حاکمیت دولت بر منابع طبیعی
۱۷۴	گفتار دوم: اعمال مالکیت دولت بر ذخایر نفت و گاز
۱۷۹	بند اول: مالکیت دولت و اراضی اجرای پروژه
۱۸۱	بند دوم: مالکیت دولت و محصولات تولیدشده
۱۸۱	بند سوم: مالکیت دولت و تأسیسات پروژه
۱۸۲	بند چهارم: مالکیت دولت، اسناد و حقوق ثبت‌شده مربوط به پروژه
۱۸۵	فصل سوم: اصول اختصاصی حاکم بر قراردادهای EPC صنعت نفت و گاز ایران
۱۸۵	مبحث اول: مسئول شناختن پیمانکار در قراردادهای EPC نفت و گاز
۱۸۵	گفتار اول: موضوع تعهدات پیمانکار
۱۸۷	بند اول: تعهد به وسیله
۱۸۸	بند دوم: تعهد به نتیجه
۱۹۰	گفتار دوم: نوع مسئولیت پیمانکار
۱۹۰	بند اول: اثبات تقصیر پیمانکار
۱۹۱	بند دوم: فرض تقصیر پیمانکار
۱۹۳	بند سوم: مسئولیت محض پیمانکار
۱۹۴	مبحث دوم: تئوری بازی‌ها در قراردادهای EPC
۱۹۴	گفتار اول: طرح بحث
۱۹۶	گفتار دوم: اعمال تئوری بازی‌ها در قرارداد EPC
۱۹۷	بند اول: اعمال تئوری بازی‌ها در اعداد پروژه
۲۰۲	بند دوم: اعمال تئوری بازی‌ها در کمیّات قرارداد
۲۰۳	بند سوم: اعمال تئوری بازی‌ها در کیفیات قرارداد
۲۰۴	مبحث سوم: وحدت در نوع قیمت‌های قراردادی

۲۰۶	گفتار اول: وحدت در واحد کردن ارز حاکم بر قراردادهای
۲۰۸	گفتار دوم: وحدت در تعدیل قیمت قرارداد
۲۱۰	مبحث چهارم: پیوستگی بخش‌های سه‌گانه قرارداد EPC
۲۱۱	گفتار اول: عدم تجزیه قرارداد
۲۱۴	گفتار دوم: قلمرو پیوستگی قرارداد
۲۱۴	بند اول: طراحی
۲۱۷	بند دوم: تأمین کالا و خدمات
۲۱۸	بند سوم: ساخت
۲۱۹	مبحث پنجم: داوری‌پذیری قراردادهای EPC نفت و گاز
۲۲۱	گفتار اول: شیوه‌نامه حل و فصل اختلاف‌های قراردادی صنعت نفت
۲۲۳	بند اول: فرایند رسیدگی به اختلاف‌ها
۲۲۵	بند دوم: عدم رعایت اصل بی‌طرفی
۲۲۷	گفتار دوم: هیئت حل اختلاف دستگاه اجرایی
۲۲۹	فصل چهارم: قواعد اختصاصی حاکم بر قراردادهای EPC صنعت نفت و گاز ایران
۲۲۹	مبحث اول: رعایت الزامات خاص مناقصات قراردادها
۲۲۹	گفتار اول: تعیین برنده براساس قیمت متناسب‌تر
۲۳۳	گفتار دوم: دایرة شمول الزامات خاص
۲۳۳	مبحث دوم: منع استخدام در شرایط واگذاری و انعقاد قرارداد
۲۳۴	گفتار اول: نظریه آدم بد
۲۳۴	گفتار دوم: ضمانت اجرای نقض موضوع
۲۳۵	مبحث سوم: کنترل کیفی بر اسناد و بازرسی از مراحل پروژه
۲۳۵	گفتار اول: بازرسی
۲۳۶	بند اول: بازرسی ایمنی کیفی
۲۳۶	بند دوم: بازرسی کنترل کیفی
۲۳۹	گفتار دوم: حسابرسی
۲۳۹	بند اول: حسابرسی مالی
۲۴۰	بند دوم: حسابرسی فنی
۲۴۱	مبحث چهارم: لزوم روش مسالمت‌آمیز بر حل و فصل اختلافات
۲۴۲	گفتار اول: طرح بحث
۲۴۳	گفتار دوم: اعمال قاعده الزام آور
۲۴۴	مبحث پنجم: تفکیک‌ناپذیری قراردادهای محصول محور

صفحه	عنوان
۲۴۵	گفتار اول: طرح بحث
۲۴۶	گفتار دوم: قلمرو موضوع
۲۵۰	مبحث ششم: عدم انتقال قرارداد در قراردادهای محصول محور
۲۵۰	گفتار اول: طرح بحث
۲۵۲	گفتار دوم: حدود و ثغور موضوع
۲۵۳	برآمد
۲۵۸	کتابنامه
۲۷۰	فهرست موضوعی

سرآغاز

علم دریایی است بی حد و کنار
طالب علم است غواص بحر
«حضرت مولانا»

امروزه پروژه‌های صنعتی به صورت یکپارچه، جامع و منسجم تعریف و اجرا می‌شوند و نظام اجرای این پروژه‌ها به روش‌های متفاوتی تعریف می‌شود. اجرای طرح‌های صنعتی یا براساس قراردادهای طراحی (E) صورت می‌پذیرد یا به صورت قراردادهای طراحی و تأمین کالا (EP) در نظر گرفته می‌شود و یا آنکه شامل قراردادهای خرید و ساخت (PC) است که مراحل آن از پیمانکار خواسته می‌شود. با وجود این، اجرای پروژه‌های بزرگ در صنعت نفت به روش EPC گسترش فراوانی داشته، تا جایی که بسیاری از فعالیت‌های در دست اجرا با بهره‌گیری از این روش انجام می‌شود.

قراردادهای EPC¹ که برگرفته از معادل لاتین سه حرف اول مهندسی، تأمین کالا و خدمات، اجرا و ساخت می‌باشند، جزو آن دسته از قراردادهای صنعتی هستند که دارای مزایایی نظیر سرعت بیشتر، استقرار نظام یکپارچه اجرای پروژه، اعمال کنترل مناسب‌تر بر امور و فعالیت‌های اجرایی، صرفه‌جویی در هزینه و زمان، داشتن قیمت اولیه قطعی، هزینه انجام پروژه و جدول زمان‌بندی اولیه، اطمینان کارفرما از مبلغ نهایی و زمان قطعی پایان کار، بهبود مدیریت ریسک برای کارفرما، ارتقای قابلیت ساخت داخل کشور و نوآوری، سهولت بیشتر در استفاده از تأمین مالی به صورت فاینانس، آزادی عمل بیشتر پیمانکار در زمینه انتخاب تجهیزات و تکنیک‌های اجرایی است.

در روش اجرای قراردادهای EPC که عملیات مهندسی، تدارک و تأمین و اجرا به صورت موازی با هم و در قالب یک قرارداد انجام می‌شود، اجرای پروژه با اطمینان بیشتر از قیمت تمام‌شده صورت می‌پذیرد و زمان اتمام کار را قابل پیش‌بینی می‌کند. افزایش کارآمدی

1. Engineering, Procurement, Construction

و اثربخشی طرح‌ها و پروژه‌های سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز با رویکردی نتیجه‌گرا، با قابلیت پیگیری و ارزیابی و مبتنی بر نظام مدیریت چهار شاخص اصلی زمان، هزینه، کمیت و کیفیت، متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی، اقلیمی و زیست‌محیطی کشور از دستاوردهای مثبت اجرای پروژه‌های نفت و گاز به صورت EPC است.

همچنین مدیریت ابعاد و پیچیدگی فعالیت‌های طرح‌ها و پروژه‌ها و مدیریت تعهدات متقابل در فصل مشترک کاری بین عوامل ذی‌نفع در اجرای پروژه‌ها از جمله علل و عواملی هستند که رویکرد استفاده از قراردادهای EPC در نظام فنی و اجرایی کشور را ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌سازند. در این قراردادها که امکان شروع کارهای اجرایی طرح‌های صنعتی قبل از انجام کامل کارهای طراحی فراهم می‌شود و در نتیجه زمان اجرای طرح کاهش می‌یابد، با قرار دادن تمام فعالیت‌ها برعهده پیمانکار، کارفرما از قید مسئولیت‌های سنگین مدیریتی و اجرایی آزاد می‌شود.

امروزه قراردادهای EPC یکی از قراردادهای مهم و پیچیده‌ای است که با رشد صنعت مورد استقبال شدید بازیگران صنعتی به‌ویژه در صنایع بزرگ فولادی، نفتی، پتروشیمی، پالایشگاهی، برق و مخابرات و حتی راه و مسکن قرار گرفته و بر استفاده از آن از سوی قانون‌گذار در برنامه‌های پنج ساله چهارم، پنجم و ششم توسعه کشور تأکید شده است.

کتابی که هم‌اینک در پیش روی شما قرار دارد و به خواندن آن مبادرت می‌کنید راجع به «اصول و قواعد قراردادهای مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت (EPC) صنعت نفت و گاز ایران با ملاحظه بر قرارداد نمونه فیدیک (Silver Book)» است. این کتاب به بررسی تفصیلی از مفهوم و اقسام قرارداد مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت، ماهیت و منابع قرارداد EPC، مجرای قراردادهای EPC، تمیز اصول و قواعد عمومی و اختصاصی حاکم بر این قراردادها می‌پردازد.

این کتاب که دستاورد پژوهشی نویسندگان در طول زمان است، به بررسی اصول عمومی حاکم بر قراردادهای EPC صنعت نفت و گاز ایران درخصوص رعایت تشریفات مناقصه، تأمین تضمینات، ممنوعیت پیمانکار از شمول قانون منع مداخله، حداکثر استفاده از ظرفیت‌های داخلی، رعایت ملاحظات زیست‌محیطی، اجرای مقررات بیمه‌های خاص قرارداد EPC، مقطوع بودن قیمت قرارداد و حفظ محرمانگی می‌پردازد. همچنین علاوه بر بررسی اصول و قواعد عمومی حاکم بر قراردادهای EPC، مواردی از اصول و قواعد اختصاصی حاکم بر EPC‌های صنعت نفت و گاز ایران نظیر حاکمیت و مالکیت دولت در قراردادهای مزبور،

مسئول شناختن پیمانکار در قراردادهای EPC نفت و گاز، تئوری بازی‌ها در قراردادهای EPC، وحدت قیمت‌های قراردادی، پیوستگی بخش‌های سه‌گانه قرارداد EPC و داوری‌پذیری قراردادهای EPC نفت و گاز را بررسی می‌کند. همچنین باید افزود که قواعد اختصاصی دیگری نظیر لزوم رعایت الزامات خاص مناقصات قراردادی، منع استخدام در شرایط واگذاری و انعقاد قرارداد، کنترل کیفی بر اسناد و بازرسی از مراحل پروژه، لزوم روش مسالمت‌آمیز بر حل و فصل اختلافات، تفکیک‌ناپذیری در قراردادهای محصول‌محور و عدم انتقال قرارداد در قراردادهای محصول‌محور نیز از مباحث کلیدی این کتاب است.

بدون شک نویسندگان خود را از نقص و کاستی در مطالب کتاب مصون و میرا ندانسته‌اند و دست یاری به سوی خوانندگان محترم دراز می‌نمایند. بنابراین بازخوردها و نقدهای علمی خوانندگان نکته‌سنج و دارای دانش و تجربه گرانقدر در حوزه قراردادهای EPC در صنعت نفت و گاز موجب بهبود و اصلاح مطالب این کتاب می‌شود. از این‌رو نویسندگان این اثر خرسند خواهند شد که نظرهای اصلاحی و پیشنهادهای خوانندگان محترم را در ایمیل‌های snebrahimi@ut.ac.ir و farzad.masodi@gmail.com دریافت کنند.

دکتر سید نصرالله ابراهیمی

دکتر فرزاد مسعودی

۱۴۰۰/۰۶/۲۰

مقدمه

قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز جهان به سه دسته بزرگ قراردادهای امتیازی، مشارکتی و خدماتی تقسیم می گردد. از بین دسته بندی های فوق، قراردادهای خدماتی یا پیمانکاری بیشتر در صنعت نفت و گاز ایران استفاده می شود. این قراردادها طیف وسیعی دارند و قراردادهای مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت یکی از مصادیق آن به شمار می روند. انتخاب این قراردادها و کاربرد آن در صنعت نفت و گاز مبتنی بر سلیقه گرایی نبوده و یکی از مهم ترین دلایل استفاده از این قراردادها، الزامات حقوقی مرتبط با حوزه صنعت نفت و گاز ایران است.

قراردادهای مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت (EPC) را باید در زمره قراردادهای پیمانکاری تلقی کرد. خاستگاه اصلی این قرارداد با عنوان پیش گفته، فدراسیون بین المللی مهندسان مشاور (فیدیک) بوده و مدل های موجود در ایران نیز بدون کم و کاست از الگوی ارائه شده فیدیک در حوزه صنعت نفت و گاز و غیر آن بهره گرفته است. قراردادهای EPC، بعد از انقلاب تاکنون در حوزه بالادستی و پایین دستی صنعت نفت و گاز ایران از سوی کارفرمایان و پیمانکاران نفتی مورد استفاده قرار گرفته و این در حالی است که قراردادهای این حوزه علاوه بر پیچیدگی از الزامات قانونی و قراردادی خاصی برخوردار بوده اند و بدین سان باید قائل به وجود مشتقات این قرارداد و پذیرش تفاوت بین قراردادهای EPC نفتی با سایر حوزه ها شد.

از طرف دیگر مطالعه در خاستگاه اولیه این قراردادها حکایت از آن دارد که چهارچوب و طرح اولیه آن، طبق تجربیات صنعتی مهندسان در حوزه قراردادنویسی شروع شده و به مرور زمان از شکل ساده اولیه خود خارج گشته و به پیچیدگی و البته پختگی امروز رسیده است. نوع متداول این قرارداد در صنعت نفت و گاز ایران نام دیگری دارد که به قراردادهای «کلید در دست» معروف شده است؛ زیرا غالباً مطلوب کارفرما در این حوزه تحویل کامل پروژه و دریافت محصول آن بوده است و بدین سبب کارفرما تمام فعالیت های لازم برای اجرای یک پروژه از شروع پروژه تا تحویل محصول را در تمام مراحل سه گانه مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت برعهده پیمانکار می گذارد.

تحول قراردادهای پیمانکاری ساده به سوی قرارداد EPC

طرفین قراردادهای وصف شده جهت نیل به هدف فوق نیازمند سازوکارهای حقوقی دقیق و

منطبق با شرایط قرارداد بوده‌اند و علی‌القاعده در این راه از الگوهای رایج استفاده می‌کنند. در این راستا فدراسیون بین‌المللی مهندسان مشاور یا اصطلاحاً «فیدیک» به معرفی نمونه‌ای از انواع قراردادهای استاندارد با عنوان کتاب *نقره‌ای اقدام کرده* که حاوی قراردادهای موضوع بحث بوده، بدون اینکه آن را مختص حوزه خاصی مانند نفت و گاز قرار داده باشد. بنابراین می‌توان گفت نوشته حاضر یک موضوع میان‌رشته‌ای است و در جهت بررسی آن باید به ابعاد حقوقی، مهندسی و غیره نیز توجه شود.

قراردادهای EPC به طور اعم دارای سه بخش عمده مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت است، اما این قرارداد گسترده‌تر از عناوین فوق بوده و هر یک از طرفین نیازمند توافقات متعددی برای انعقاد این قراردادها هستند.

این قراردادها مورد توجه جامعه حقوقی و مهندسين ایرانی قرار گرفته است و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور نیز با پیروی از قرارداد نمونه فیدیک و بدون توجه به ساختارهای موجود از آن و با ترجمه محض و البته در بعضی موارد ناقص، به معرفی مدل‌های متعددی از این قراردادها در داخل کشور اقدام کرده است. لذا با توجه به گسترش و شیوع استفاده از این نوع قراردادها در کشور، صنعت نفت و گاز نیز پذیرای این مهمان جدید قراردادی بوده است؛ زیرا صنایع نفت و گاز کشور همواره در صدد انجام مطلوب پروژه به نفع کارفرمای ایرانی بوده‌اند و از هر نوع قراردادی که این وضعیت را بهبود بخشد، استقبال می‌کنند.

ناگفته پیداست که دلایل این استقبال به سابقه تولید نفت در ایران ارتباط دارد، در حالی که بیش از ۱۰۰ سال است که ایران از تولیدکنندگان نفت خام و گاز در جهان محسوب می‌شود. همچنین از دیگر دلایل این امر، وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای حاصل از صدور نفت خام و گاز طبیعی است که این مهم هر روز در حال افزایش بوده و افزایش قیمت نفت خام در سال‌های اخیر (به استثنای موضوع تحریم و شیوع اپیدمی بیماری کووید ۱۹)، سبب افزایش قابل ملاحظه درآمدهای ارزی کشور شده است. بنابراین ضرورت انجام برنامه‌ریزی‌های بلندمدت در حوزه نفت و گاز یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر بوده و تدوین برنامه‌های پنج ساله در جهت تحقق این مهم صورت گرفته است. این در حالی است که بخش عمده‌ای از جامعه حقوقی و حتی کاربران قراردادهای فوق از ساختار، ماهیت و اصول عمومی و اختصاصی حاکم بر آن بی‌اطلاع و یا کم‌اطلاع بوده و تاکنون تحلیل جامعی از قرارداد فوق از طرف بخش حقوقی ارائه نشده است. از طرف دیگر، فیدیک نزدیک به ۲۱ سال است که اصلاح یا تغییر عمده‌ای در قرارداد نمونه EPC خود ایجاد نکرده است و صاحب‌نظران داخلی نیز

همچنان منتظر ایجاد تغییرات در این مدل نمونه قراردادی می‌باشند.

از این رو کتاب حاضر در صدد آن است تا جذابیت‌های قراردادی فوق را هویدا سازد و در اقدامی بدیع، اصول و قواعد حقوقی حاکم بر قراردادهای EPC اختصاصی نفت و گاز ایران را ارائه کند. همچنین مرور در قوانین اعم از قوانین مربوط به برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی کشور ایران، قوانین متعدد نفتی، قوانین بودجه، بخش‌نامه‌های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران حاکی از آن است که قراردادهای موضوع بحث را باید از این پس در زمره عقود معین نوظهور یا عقد با نام در حقوق ایران تلقی کرد. در حالی که عنوان، آثار، شرایط، کاربرد و ضمانت اجرای این قراردادها در قوانین متعدد به طور صریح و یا ضمنی شناسایی شده است.

لذا از منظر خوانندگان محترم شاید این پرسش مطرح شود که آیا قراردادهای EPC اختصاصی نفت و گاز ایران دارای اصول و قواعد عمومی و اختصاصی نسبت به سایر قراردادهای همسان موجود و به کار رفته در دیگر صنایع می‌باشند؟ یا اینکه وجود عناوین مختلف مانند مهندسی، تأمین کالا، خدمات و ساخت نوید قراردادی واحد می‌دهند یا متعدد؟ نتیجه پاسخ گویی به پرسش‌های فوق در کتاب حاضر سبب می‌شود تا اولاً نیاز حقوقی کشور راجع به چهارچوب این قراردادها خصوصاً در حوزه نفت و گاز مرتفع گردد و ثانیاً کاربران این قراردادها از این پس ضمن برخورداری از یک قرارداد EPC، می‌توانند چشم‌انتظار اصلاحات بعدی فیدیک نامند؛ زیرا ممکن است اصلاحات یا تغییرات بعدی فیدیک منطبق با چهارچوب‌های مطروحه در حقوق ایران نبوده و یا اینکه نیاز داخلی کشور به تغییر این قراردادها سریع‌تر و فراتر از تغییرات فیدیک باشد.

تقسیم مطالب

موضوع این کتاب را در دو دفتر جداگانه مطالعه می‌کنیم: دفتر نخست که حاوی کلیات این کتاب است به تعاریف، مفاهیم، اقسام، ماهیت، منابع و مجاری قراردادهای EPC اختصاص یافته که خود به مباحثی جزئی‌تر تقسیم و در محل خود توضیح داده می‌شود. دفتر دوم ویژه اصول و قواعد حقوقی قرارداد EPC اختصاصی صنعت نفت و گاز ایران بوده و با توضیحاتی که در ادامه بیان می‌شود، بین عمومی و اختصاصی بودن آن‌ها با ذکر دلایلی متقن تمیز داده شده است. همچنین ذکر اصول و قواعد عمومی و اختصاصی و تمیز آن‌ها از یکدیگر موجب شده تا قراردادهای موضوع بحث در صنعت نفت و گاز از قراردادهای EPC در سایر صنایع تفکیک گردد.

باید افزود که طریقه تمیز با استفاده از روش تحلیل محتوا و تطبیق قراردادهای اختصاصی نفت و گاز ایران با قراردادهای همسان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و قرارداد نمونه فیدیک به دست آمده است. به تعبیر دیگر علت نام‌گذاری و تقسیم موضوع به اصول و قواعد عمومی و خصوصی بدان جهت است که اصول و قواعد عمومی به طور معمول در همه قراردادهای EPC استفاده می‌شوند، اعم از اینکه در حوزه صنعت نفت و گاز باشند یا در سایر صنایع؛ اما اصول و قواعد اختصاصی شناسایی شده در این قراردادها، به نظر می‌رسد تنها در قراردادهای EPC اختصاصی صنعت نفت و گاز ایران قابل اعمال باشند.

تحدید موضوع

اولاً هدف از نگارش این کتاب تحلیل حقوق و تعهدات طرفین یا بررسی احکام حقوقی و ضمانت اجرای قراردادهای EPC و یا بررسی نقاط ضعف و قوت آن با سایر قراردادهای همسان و یا سایر قراردادهای نفتی نبوده است. ثانیاً نویسندگان این کتاب ادعا ندارند که تمام اصول و قواعد حقوقی مربوط به این قراردادها را شناسایی و گردآوری کرده و جامعه شریف حقوقی را از بررسی بیشتر معاف نموده باشند. به نظر می‌رسد کتاب حاضر برای اولین بار اصول و قواعد حقوقی حاکم بر این قراردادها را که موضوعات پیش گفته از آن ناشی می‌شود، مورد شناسایی و تبیین قرار داده است.

باید افزود که منظور از اصول و قواعد حقوقی در کتاب قراردادهای EPC در صنعت نفت و گاز (اصول و قواعد حاکم بر قراردادهای EPC در صنعت نفت و گاز با تأکید بر قراردادهای فیدیک) منصرف از اصول و قواعد عمومی حاکم بر عقود و قراردادهای مندرج در قانون مدنی است؛ زیرا بررسی اصول حقوقی مندرج در حقوق تعهدات ایران شامل اصل آزادی اراده، اصل لزوم، اصل نسبی بودن عقود و قراردادها، اصل صحت و غیره به طور مفروض در هر قراردادی وجود دارد و قراردادهای EPC نیز از این مهم مستثنی نخواهند بود. بدین سبب مؤکداً بیان می‌شود که قراردادهای موضوع بحث، خود دارای اصول و قواعد عمومی و اختصاصی است که طرفین و اشخاص ثالث را مکلف به تبعیت از آن می‌کند. از طرف دیگر خاطرنشان می‌سازد که در فقه امامیه و حقوق کامن‌لا، بین واژگان «اصول» و «قواعد» در مبنا و کاربرد آن تفاوت آشکار وجود دارد، به طوری که فقهای امامیه در تألیفات خود دارای کتب مجزا در این بخش با مصادیق متفاوت از هم بوده و این مهم در حقوق خارجی نظیر کامن‌لا نیز با عناوین «Principle & Rules» مورد تفکیک قرار گرفته است. بدین سبب ما هم قائل به تفکیک این دو از یکدیگر شده و در عمل نیز در کتاب حاضر به این تفکیک عینیت بخشیده‌ایم.